

NARAVA

Astrid Vončina

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je narava opredeljena kot »od človeka neodvisni predmetni svet in sile, ki v njem delujejo« ali kot »del zemeljske površine, ki ga človek ni bistveno spremenil«. Naravo torej v svojem bistvu dojemamo kot nekaj, kar je drugačno od človeka in od njega ločeno. Pod pojmom narava si predstavljamo živali, rastline ter tudi neživi svet okoli nas (gore, morje, reke ipd.). Naravo preučujemo na različne načine, najpogostejše v okviru naravoslovnih ved, kot so biologija, fizika, kemija. Takšno dožemanje narave je prišlo v ospredje v 17. stoletju, ko se je vzpostavil nov odnos do sveta. To se je zgodilo, ko so živali in rastline postale predmet laboratorijskih raziskav in so ljudje intenzivneje izvajali eksperimente s križanjem rastlinskih in živalskih vrst – tako rekoč je človek začel ‘graditi naravo’ (glej Podgoršek 2023).

Skupnost in družba nas že od malih nog uči, kako se je treba vesti do narave; starši nam govorijo, naj ne trgamo rož po nepotrebnem in naj ne vrezujemo imen v debla dreves. Ljudje smo od nekdaj živeli v sožitju z naravo in zanjo na svoj način skrbeli. V Sloveniji in drugod poznamo tudi zavarovana območja – naravne parke in rezervate, namenjene predvsem ohranjanju narave za prihodnje rodove. To so območja, kjer so narava, njena biotska raznovrstnost in posebne krajinske značilnosti še posebej zaščitene. Poseben primer naravnega parka, ki je izjemen tudi na mednarodni ravni, je Triglavski narodni park. Poseben je zato, ker je v njegovem upravljanju predvideno tudi bivanje človeka, kar ga razlikuje od drugih parkov. V območjih, kjer so v Triglavskem narodnem parku naseljeni ljudje, je poudarek na ohranjanju kulturne dediščine in kakovosti kulturne krajine, »ki je rezultat dolgoletnega sožitja domačinov in narave« (glej Triglavski narodni park 2025).

Narava ni vedno imela pomena, ki ga ima danes. Če se vrnemo nekoliko dlje v zgodovino, v čas Rimljanov, vidimo, da je bilo mogoče naravo razumeti tudi drugače. Rimljani so naravo dojemali kot tisto, kar je civiliziran človek s svojimi dejanji preoblikoval. Urejeni vrtovi, parki in zelene površine so zanje predstavljali naravo, v kateri so radi uživali. Gozdo-

vi in divjina zunaj mest, ki niso bili urejeni in so bili izven uprave imperija, pa so veljali za divje in neurejene. Drugod po svetu nekateri ljudje sploh ne poznajo pojma narave kot take in je ne dojemajo tako kot mi. Skupno nam je le to, da povsod po svetu ljudje ločujemo, ali okolje nosi znamenje človeških dejanj ali ne. Razlikujemo torej med tistim, kar se je razvilo samostojno, brez vpliva ljudi, in tistim, kar izvira iz nas (glej Descola 2013).

Poleg vprašanja, kaj je narava, se lahko vprašamo tudi, kdo je narava. Slovar slovenskega knjižnega jezika naravo opredeljuje tudi kot ustvarjalca ali vir česa. V angleškem slovarju Cambridge pa celo zapišejo, da je narava sila, »o kateri se včasih govori kot o osebi«. Pogosto, ko govorimo o naravnih procesih ali procesih, ki potekajo ‘sami od sebe’, govorimo o delovanju matere narave.

Kdo je mati narava in kdo skrbi zanjo? Mati narava ni oseba v našem pomenu besede, nima določenega telesa. Skrb zanjo poznamo tako prek lastnih praks (na primer socialne vzgoje) kot prek parkov in rezervatov. Ti poleg zaščite narave pomenijo tudi človeško upravljanje z njo. Zato po svetu obstajajo gibanja, ki želijo naravo zaščititi na drugačen način, ljudje pa se borijo za njene pravice. Tako je na Novi Zelandiji reka pridobila pravni status osebnosti. Reka Whanganui je leta 2017 postala prvi vodni sistem, ki je bil priznan kot nosilec pravic, ima status osebnosti in zato ni več v lasti novozelandske vlade, temveč je lastnica sama sebe. Podobno se je kmalu zatem zgodilo v Indiji za reki Ganges in Yamuna (glej Biggs 2018). Ta nova prizadevanja izpodbijajo status narave kot nečesa, kar si človek lahko prilasti, s čimer upravlja in kar je pod njegovim nadzorom.

Za naravo bi težko trdili, da je samoumevna in razumljiva. Poleg zgodovinskih razlik v dožemanju narave, obstajajo tako pri nas kot tudi po svetu velike razlike med definicijami narave in odnosi do nje. Naslednjič, ko na sprehodu skozi ‘naravo’ opaziš ptiča, povohaš rožo, nabereš gobo ali vržeš kamen v vodo, se lahko vprašaš, kaj je ta svet okoli tebe in kako vanj sodiš tudi ti.

Viri in literatura:

Biggs, Shannon. 2017. *Ko imajo reke zakonske pravice*, spletni vir: <https://www.dailygood.org/story/2035/when-rivers-hold-legal-rights-shannon-biggs/?lang=sl> [9. 10. 2025].

Descola, Philippe. 2013. *Beyond Nature and Culture*. London in Chicago: The University of Chicago Press.

GOV.SI. 2025. *Naravni parki, naravni rezervati in naravni spomeniki*, spletni vir: <https://www.gov.si teme/naravni-parki-naravni-rezervati-in-naravni-spomeniki/> [15. 10. 2025].

Podgoršek, Lea. 2023. Kako narediti dobrega konja? Analiza odnosov in konceptov skozi rejsko prakso, *Svetovi: Revija za etnologijo, antropologijo in folkloristiko* 1 (2), str. 48 - 59, spletni vir: <https://doi.org/10.4312/svetovi.1.2.48-59> [15. 10. 2025].

Triglavski narodni park. 2025. *Triglavski narodni park*, spletni vir: <https://www.tnp.si/sl/park/ob-mocje/triglavski-narodni-park/> [15. 10. 2025].

Ilustracije prispevala: Naja Ražem